

www.sankhuuginbolovsrol.mn

ТЭТГЭВЭР

1. ТЭТГЭВЭРИЙН ДААТГАЛ

Тэтгэврийн даатгал ямар ач холбогдолтой вэ?

Хэрэв тэтгэвэрт гарсны дараах үеэ амьдралын тав тухтай, жаргалтай хугацаа байлгахыг хүсэж байгаа бол амьжиргааны хэрэгцээг хангахад хүрэлцэхүйц мөнгөтэй байх шаардлагатай.

Тэтгэвэрт гарсны дараа бусдаас байнга тусламж, хангамж аваад байх боломжгүй. Иймээс аль болох эртнээс төлөвлөж, тэтгэврийн насандаа хэрэглэх зориулалтаар мөнгө хуримтлуулж эхлэх хэрэгтэй.

Хамгийн шилдэг арга нь тэтгэврийн даатгал!

Өндөр насны тэтгэвэр:

Тэтгэврийн даатгалд даатгуулсан бөгөөд өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох болзол хангаж, тэтгэвэр тогтоолгосон хувь хүнд сар бүр, нас барсны дараагийн сар дуустал олгодог мөнгийг хэлнэ.

Тэтгэврийн даатгал бол нийгмийн даатгалын нэг төрөл юм. Нийгмийн даатгалыг төрөөс хэрэгжүүлдэг бөгөөд 5 төрлийн даатгалыг өөртөө багтаадаг.

1. ТЭТГЭВЭРИЙН ДААТГАЛ

Нийгмийн даатгалд даатгуулснаар өвдөх, өндөр насалсны улмаас хөдөлмөрийн чадваргүй болох, ажлаас халагдах, үйлдвэрлэлийн осолд орох зэргээр хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй болсон үедээ тэтгэвэр, тэтгэмж авах замаар орлого олох боломжоор хангагдана. Мөн нийгмийн даатгалын сангаас ажилгүй болсон даатгуулагчдыг сургах, эмчилгээ, сувилгаа, хиймэл эрхтний үнийг төлөх зэрэгт зориулж мөнгө зарцуулдаг.

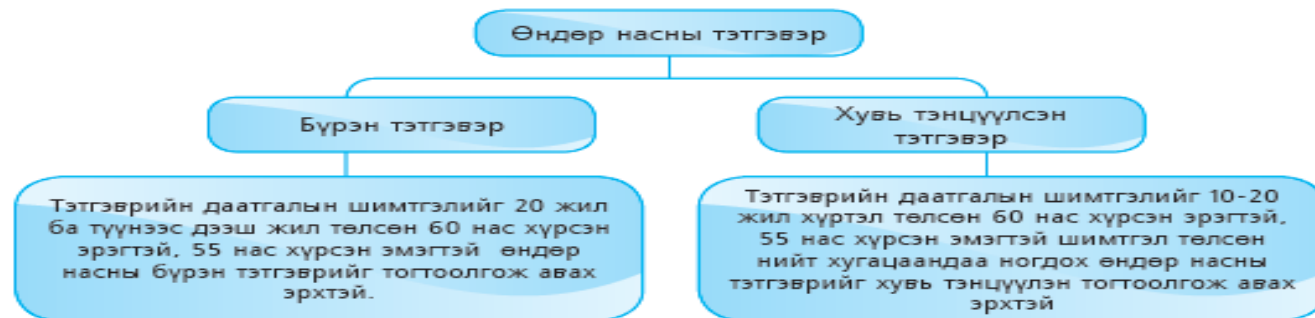
- Нийгмийн даатгалыг төрөөс хэрэгжүүлдэг, ашгинй төлөө бус даатгал юм.
- Нийгмийн даатгалд заавал болон сайн дураар даатгуулж болно.

Нийгмийн даатгалд даатгуулах хэлбэр:

Албан журмаар даатгуулах	Сайн дураар даатгуулах
<ul style="list-style-type: none">- Байгууллагатай хөдөлмөрийн гэрээгээр ажиллаж буй хувь хүн;- Төрийн албан хаагч;- Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа гадаадын байгуулага, гадаадын зээл, тусламжаар хэрэгжиж байгаа төсөл, хөтөлбөрийн нэгж, гадаад орны дипломат төлөөлөгчийн газар, олон улсын байгууллагад ажиллаж байгаа хувь хүн.	<ul style="list-style-type: none">- Хуульд заавал даатгуулахаар зааснаас бусад тодорхой хөдөлмөр эрхлээгүй хувь хүн.

1. ТЭТГЭВЭРИЙН ДААТГАЛ

Өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгон авах эрх

Мөн дараах даатгуулагч өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгон авах эрхтэй!

- Төрүүлсэн болон 3 хүртэл настайд нь үрчлэн авсан 4 түүнээс дээш хүүхдийг 6 настай болтол өсгөсөн эх 20-иос доошгүй жил тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлж, 50 нас хүрсэн бол;
- Газрын дор болон хөдөлмөрийн халуун нөхцөлд ажиллаж, тодорхой болзлыг хангасан даатгуулагч;
- Сонгодог, мэргэжлийн урлагийн байгууллагад хуульд заасан мэргэжлээр 20-иос доошгүй жил ажилласан, эсвэл нийтдээ 25-аас доошгүй жил, үүнээс 15-аас доошгүй жил тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн иргэн;
- 25-аас доошгүй жил тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлж төмөр замын цэрэгжүүлсэн хамгаалалтын албанд ажилласан даатгуулагч өөрөө хүсвэл нас харгалзахгүйгээр.

1 Монгол Улсын хууль, (1994). Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай, 4-р зүйл.

- **1960 оноос өмнө төрөгсөд:** нийгмийн даатгалын шимтгэл төлж ажилласан хугацаа, тэтгэвэр тооцож буй цалингийн дунджаас хамаарч ялгаатай тэтгэвэр авдаг.
- **1960 оноос хойш төрөгсөд:** тэтгэвэрийн даатгалд зориулж төлсөн шимтгэлээ ббрийн нэрийн дансанд байршуулж, тэтгэвэр тогтоолгох болзол хангасан үедээ дансанд хуримтлагдсан хөрөнгөөс хамаарч тэтгэвэр авна. /Тэтгэврийн хэмжээ төлсөн шимтгэлийн нийт хэмжээнээс хамаарна/.

2. ТА ХЭДЭН ТӨГРӨГИЙН ТЭТГЭВЭР АВАХ ВЭ?

Та хэдэн төгрөгийн тэтгэвэр авахаа тооцоолж сурмаар байна уу?

Дагаад бодоорой.

1. Хамгийн өндөр цалин авч байсан дараалсан 5 жилийг сонгож, сарын дундаж цалинг тооцно. Жишээ нь:

Хамгийн өндөр цалин авч байсан жилүүд	2010	2011	2012	2013	2014
Жилийн цалингийн нийт хэмжээ	6.0 сая төг	6.0 сая төг	6.0 сая төг	7.2 сая төг	7.8 сая төг
Сард дундаж авч байсан цалингийн хэмжээ	А. 5 жилийн цалингийн нийлбэрийг олно. $6.0 + 6.0 + 6.0 + 7.2 + 8.0 = 33.2$ сая төг Б. Сарын дундаж цалинг олно. 33.0 сая төг / 60 сар = $550,000$ төг				

2. 20 жил шимтгэл төлж ажилласан хугацаанд ногдох үндсэн тэтгэврийн хэмжээг тооцно. Энэ нь сарын дундаж цалингийн 45%-иар тогтоогдоно.

$$550,000 \text{ төг} \times 45\% = 247,500 \text{ төг}$$

3. 20-иос илүү жил ажиллаж, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлсөн хугацааг тооцно. Үүний тулд шимтгэл төлсөн нийт жилээс 20-ийг хасна.

$$24 - 20 = 4 \text{ жил}$$

4. 20 жилээс илүү ажилласан 4 жилд ногдох нэмэгдэл тэтгэврийн хувийг тооцно. Илүү ажилласан жил тутам 1.5%-иар тэтгэврийг нэмэгдүүлэн тооцдог.

$$4 \text{ жил} \times 1.5\% = 6\%$$

5. 20 жилээс илүү ажилласан 4 жилд ногдох тэтгэврийн хэмжээг тооцно. Сарын дундаж цалинг нэмэгдэл тэтгэврийн хувиар үржүүлнэ.

$$550,000 \text{ төг} \times 6\% = 33,000 \text{ төг}$$

6. Нийт тэтгэврийн хэмжээг тооцно. Үүний тулд үндсэн тэтгэвэр дээр илүү ажилласан жилд ногдох нэмэгдэл тэтгэврийг нэмнэ.

$$247,500 + 33,000 = 280,500 \text{ төгрөг}$$

Өндөр насны тэтгэврийн тооцооллыг хялбараар хийхийн тулд томъёо ашиглаж болно.

$$\text{ӨНБТ} = \text{СДЦ} \times [\text{ТБХ} + 1.5 \times (\text{ШТХ} - \text{БХ})]$$

Үүнд:

ӨНБТ - өндөр насны бүрэн тэтгэврийн хэмжээ

СДЦ - сарын дундаж цалин, (даатгуулагчийн тэтгэвэр бодуулахаар сонгосон дараалсан 5 жилийн

ТБХ - 20 жил шимтгэл төлсөн даатгуулагчийн тэтгэвэр бодох хувь - 45%)

НТХ - нэмэгдүүлэн тооцох хувь (тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг 20 жилээс илүү төлсөн жил тутамд -1.5%)

ШТХ - шимтгэл төлсөн хугацаа (жилээр)

БХ - болзолт хугацаа (Өндөр насны бүрэн тэтгэвэр тогтоолгох - 20 жил)

Өмнөх жишээг томъёогоор бодож үзье.
 $\text{ӨНБТ} = 550,000 \times [45\% + 1.5\% \times (24 - 20)] = 280,500 \text{ төгрөг}$

Өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгохын тулд дараах материалыг бүрдүүлэх шаардлагатай байдаг. Үүнд:

- Тэтгэвэр тогтоолгохыг хүссэн өргөдөл;
- Даатгуулагчийн 1995 оноос өмнө ажиллаж байсан хугацааны хөдөлмөрийн дэвтэр;
- Даатгуулагчийн нийгмийн даатгал (НД)-ын дэвтэр;
- Даатгуулагчийн шимтгэл төлж ажилласан сүүлийн 10 жилийн хөдөлмөрийн хөлсний тодорхойлолт;
- Хэрэв 1995 оноос өмнөх 5 жилийн цалинг сонгосон бол байгууллагын дарга, нягтлан бодогчийн гарын үсэг, тамга тэмдэг бүхий цалингийн тодорхойлолт;
- Хугацаат цэргийн алба хаасан бол цэргийн батлах;
- Даатгуулагчийн ажилласан хугацааг сэргээн тогтоосон шүүхийн шийдвэр;
- Зураг 2 хувь (3x4);
- Иргэний үнэмлэх;
- Оршин сууж буй хорооны тодорхойлолт болон бусад шаардлагатай баримт.

3. ӨВ ХӨРӨНГИЙН ТӨЛӨВЛӨЛТ

Өв хөрөнгийн холбогдолтой үгсийн тайлбар

МОНГОЛ ХЭЛНИЙ ИХ ТАЙЛБАР ТОЛЬ	
өв залгамжлах	эээмших эрх бүхий хүн эд хөрөнгийг өмчлөн авах
өв эзэрхэх	бусдын эд хөрөнгийг өөрийн болгох
өв хөрөнгө	уламжлан ирсэн эд зүйл
өв хөрөнгөө булаалдах	эцэг, эх, өвөг дээдсийн үлдээсэн эд хөрөнгийг булаацалдах

Хэн нэгний нас барахад түүний эзэмшиж байсан хөрөнгө хэнд очих вэ? гэсэн асуулт гардаг. Зарим тохиолдолд өв хөрөнгийн асуудлаас шалтгаалан ах, дүү, хамаатан садны хооронд маргаан үүсч, эв эеэ алдахад хүрдэг.

Хэдийгээр манай Монголчууд амьдралын мөнх бусыг үзүүлэх тухай ярих дургүй байдаг ч хожим өөрийн хөрөнгийг хүссэнээрээ хуваарилах, гэр бүлийн гишүүдийн дунд өмчийн маргаан үүсгэхгүйн тулд хувь хүн бүр өв хөрөнгийн төлөвлөлтийг эртнээс хийх нь зүйтэй юм.

3. ӨВ ХӨРӨНГИЙН ТӨЛӨВЛӨЛТ

Хэн нэгний амьдралын туршид болон түүнийг нас барсны дараах үеийн өмч хөрөнгийн удирдлага, ашиг сонирхлын асуудлыг тодорхой тусгасан төлөвлөгөөг өв хөрөнгийн **төлөвлөлт** гэнэ.

Хувь хүн гэрлэхээсээ өмнө олж авсан эд хөрөнгө, хөрөнгийн эрх, оюуны өмч, хувийн эд зүйлсийг **хувь хүний хөрөнгө** гэнэ. Хувь хүний хөрөнгө, түүний төрөл, хууль, эрх зүйн зохицуулалтын талаар Иргэний хуулийн 84, 125-127-р зүйлд тодорхой заасан байдаг.

Тухайн хүнийг нас барсны дараа түүний хөрөнгийг өмчлөх эрх бүхий этгээдийг **өв залгамжлагч** гэнэ.

Гэр бүлийн гишүүдийн хамтран амьдарсан хугацаанд бий болсон хөрөнгийг **гэр бүлийн гишүүдийн дундын хөрөнгө** гэнэ.

Өв хөрөнгийн төлөвлөлтийн хамгийн энгийн хэлбэр бол гэрээслэл бичиж үлдээх арга юм.

Тухайн хүнийг нас барсны дараа хэрэгжих, түүний хөрөнгийн талаарх хувийн сонирхлыг илэрхийлсэн хууль ёсны баримтыг **гэрээслэл** гэнэ.

Гэрээслэл бичихэд анхаарах зүйлс

Гэрээслэл бичигч 18 нас хүрсэн, эрх зүйн бүрэн чадамжтай байх;

Тухайн хүний бичсэн гэрээслэл гэдгийг баталсан байх;

Гэрээслэл нь салаа утгагүй, ойлгомжтой байх;

Өв залгамжлагч болон өв хөрөнгийн асуудлыг гэрээслэл бичигчийн хүсэлтийн дагуу шийдвэрлэх гэрээслэл гүйцэтгэгчийг томилсон байх;

Гэрээслэл хүчин төгөлдөр гэдгийг батлах зорилгоор нотариатаар баталгаажуулж, хамгийн багадаа 2 хүнээр гарын үсэг зуруулсан байх;

Хэрэв насанд хүрээгүй хүүхэд болон бусдын асрамжид байдаг хүний асран хамгаалагчийг заасан байх.

Баярлалаа